

Sicole

Les letes do walon

Z c' est ene lete ki n' marke normåldimint ki l' son Z ; dins tos les cas, å cminçmint ey å mitan :

zebe ; **z**ûner ; atraper ene **z**ine ; schoyoz l' feu, **Z**abele ; **Z**ande ; **Z**avî ; **Z**owé ; Zeliye.

gazete ; cizete ; a grandès hazêyes ; atchter u vinde hôzebou ; pidza ; câzer ; djâzer ; divizer del plouve et do bon tins.

MINS : al fén d' on mot (come lete k' on-z etind), ele si prononce S :

dji câze ; ti djâzes mâ ; on dvize del guere ; dj' a stî taper ene divize avou Mareye Luci ; on chîlaedje di gâz ; on concert di djâz

Y c' est ene lete ki marke TODI li son « yod » (come dins l' francès « mouillé »), k' ele soeye divant, å mitan u padrî.

del yebe ; c' est on yane ; dimorer a Yåle ; *dumèrer su les Yôteurs*

li ptite gayole ; mindjî (magnî) a tinzayeure ; li Rond Fayî ; li Bwès Guiyot ; spepyî l' gazete ; tinkyî on fi d' ronxhes

hay daday so nosse bidet po ndaler disca Djivet ; bonswer, Mareye Clape-Shabot

L' ortografeye do walon

Sistinmes di dvant 1900

cense	Bîf, Bîvî	truque (= canada) ; truquerie (= canadire)
-------	-----------	--

Sistinme Feller

cinse	Bîve, Bîvî	truque / truke ; truquerîye / truk' rîye / trucrîe
-------	------------	--

Rifondou walon

cinse	Bive, Bivî	truke ; truceye
-------	------------	-----------------

Tapans ene divize

S' i gn a des cminceus (aprendisses), les mete avou èn ancyin(ne) et taper des simpès dvizes :

Comint çk' on vs lome ? / Eyou dmerez ? Cwè fjhoz / fjhîz come mestî ?

Avou kî câzez co walon ? Est çki vs alez a des ôtes copinreyes ?

Av des efants / ptits-efants ? des frés, des soûrs ? èn ome / on çpagnon / ene feme / ene kipagneye ? Ké mots walons kinoxhoz vs bén ?

Eciclopedeye :

Les sansowes

Ene sansowe, c' est ene biesse ene miete come les viers di tere.

I gn a 650 sôres, tertotes gatebok (k' i gn a les deus sekas sol minme biesse).

Ele sont onk a 20 cm longues.

Vicaedje

Ele vikèt dins les doûcès aiwes (sacwantes dins les egoloes des fleuves).

Mouvmint

Ele avancèt tot s' placant so ene pire, pu si stinde, plaker s' tiesse so ene novele pire, si racroler, pu racmîncî a s' sitinde et s' rastrinde.

Mins elle polèt eto naivyî.

Uzaedje el medcene

Tot on tins, on a metou des sansowes a sacwants malâdes, sol minme idêye ki l' metaedje di boesses [ventouses].

Dins les maladeyes des biesses

Les vatches ki vont boere dins des sourdants u des ris avou des sansowes les polèt aveur el boke, et l' biesse si plaker dins l' trô del gueuye. L' ârtisse î pinse cwand l' vatche glete et k' gn a do sonk dins l' gletaedje.

Foto Pavel Kirillov

Foto Kristian Pikner

Foto İzmîr Hacamat

Belès-letes

Pire-Djôzef Dozimont

Pierre-Joseph Dosimont, ki sinéve voltî "Pire-Djôzef" (Pirre Djônsef), a skepyî li 28 di måss 1868 a Årveye. S' î a-t i morou li 10 di måss 1954.

Di s' mestî, il esteut tonlî. Avou ses frés, il a metou so pî li société "Tomeca" ki fjheut des bûteas d' bwès, et ki vike co enute dins les batreles di plastike.

Ouve e walon

Il a cmincî a scrire e walon k' il aveut passé swessante ans. I fjheut sovint des tchansons so des airs kinoxhowes.

Cwand i cminça a scrire e walon, i n' kinoxheut nén Djôzef Calozet, portant do viyaedje astok (Nåwinne). Cwand i l' a yeu rescontré, i s' a sintou ecoraedjî, aprume ki Calozet l' aveut metou e rlâcion avou Jean Haust, et bouter avou lu so ses rcweraedjes.

Adon, il a scrît des cints et des cints d' tecses, arimés, teyâte, prôze. Tos les papîscrîts da Pire-Djôzef Dosimont estént wårdés ås Vîs Papîs a Sint-Houbert (asteure a Årlon). C' est tot so des cayés di scole. End a 2 metes hôt. Portant gn a eto di ses papîscrîts ki trinnént avå l' payis, come les troes cayés ritrovés a Vresse et rcopyîs pa Louis Baijot e 2009.

Deus ramexhnêyes di tecses ont stî eplaidêyes : « *L'Ardenne fouyuwe* » (1944), shuvou di « *L'Ardenne aux côpons* ».

L' Årdene ås côpons

C' est des tecses di prôze (avou deus powinmes) so l' pårtixhaedje des virêyes.

Adrovaedje da Djôzef Calozet

A m' bon vî camaeråde, P.J. Dosimont

Dj' avans sovint batou nosse copene eshonne e câzant do bon vî tins; vos, dins vosse ritche patwès d' Årveye, mi, dins m' nozé patwès d' Nåwinne.

Vos m' vinîz trover å Sârtea, åd triviè des bwès ki vs kinoxhîz come vosse catrucime, et tot binâjhe, vos m' dijhîz: «Dj' a co rtrové des beas vîs mots, ki dj' a stichî dins ene tchanson.» Et vos leyîz rafroedi vosse pupe po prinde vosse boune vwès d' mårî et m' fé conoxhe so ene air do tins passé vos noveas coplets avou leu rfrin.

Tchanson

Li sot pãwion

<p>I. Ene feye, on ptit vigreus pãwion, A s' camaeråde li doûs zuvion, Racontéve ses amours voltrûles. Ene feye, on ptit vigreus pãwion Voltéve del pinsêye å clawson.</p>	<p>II. Les mårgarites et les feus-d'-li Clintchént cwand ele li veyént vni Leus tinrès riyantès coroles Les mårgarites et les feus-d'-li Estént sots d' lu, racontéve-t i.</p>
<p>III. Li pus bele rôze d' on vî djårdén Lyi suzinéve des doûs siermints, Mins l' djouwete ni l' acontéve gote. Li pus bele rôze d' on vî djårdén Voléve hanter bén serieuzmint.</p>	<p>IV. I coreut cial, voléve pus lon Caressant l' fleur, schoûtant l' tchanson Del mazindje oubén del fãbite. I coreut cial, voléve pus lon Pidjoland come on ptit capon</p>
<p>V. Dji vou profiter di m' djonne tins Djheut i, ca n' durrè nén lontins Asteure, ni m' djâzez nén d' hantreye. Dji vou profiter di m' djonne tins Dji n' m' elaxhe nén pol moumint.</p>	<p>VI. Li bon zuvion l' schoûtéve todi Et cwand l' gayård ava tot dit, El rilouca doûçmint, sins rire Li bon zuvion k' schoûtéve todi Lyi djha « vs åroz-st a vs ripinti ».</p>
<p>VII. Pus târd, cwand vos vs vôroz maryî, Vos estoz seur d' esse ribouté ; Persone ni schoûtrè vos promesses. Pus târd, cwand vos vs vôroz maryî, Vos estoz seur d' esse ribouté.</p>	<p>VIII. Li camaeråde aveut råjhon : Cwand c' est ki vna l' fén del sãjhon, Totes les fleurs avént fwait leu tchuze. Cwand c' est ki vna l' fén del sãjhon, Ele li rboutît totes sins façon.</p>
<p>IX. Di honte, li pôve pãwion ndala. Mins l' bon doûs zuvion ni pola Viker tot seu sins s' camaeråde. I cora-st après lu todroet ; End alît lon, bén lon, leus deus.</p>	<div style="display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <p>Djôzef Derbu</p> </div> <div style="text-align: center;"> <p>Djan d' Lô</p> </div> </div>

*Cåzaedje : Joseph Durbuy
 Muzike : Pierre Van Damme
 Tchantaedje : Jean Loos*